ГРОДЗЕНСКІ УНІВЕРСІТЭТ

ГАЗЕТА КАЛЕКТЫВУ ГРОДЗЕНСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА УНІВЕРСІТЭТА ІМЯ Я. КУПАЛЫ

№ 22 (177) 29 кастрычніка 1991 года

ПЕРАД НОВЫМ ВЫПРАБАВАННЕМ

18 кастрычніка ў нашым універсітэце адбыўся гарадскі сход інтэлігенцыі. Ва ўсе часы інтэлігенцыя была акумулятарам інтэлекту народа, яго сілы і энергіі, заўсёды была ініцыятарам усіх грамадска-палітычных рухаў. Яна заўсёды ўмела ісці наперадзе, умела браць на сябе самыя надзённыя справы свайго часу.

Сёння інтэлігенцыя перад новым выбарам, перад новым выпрабаваннем. Жнівеньскія падзеі рэзка змянілі сітуацыю ў краіне і рэспубліцы. Беларусь абвясціла аб сваім суверэнітэце. Але толькі абвяшчэння мала, трэба надаць яму сапраўдны змест. І ў гэтай справе вялікая гістарычная місія ўсіх інтэлектуальных сіл грамадства. Менавіта аб гэтым гаварылі у сваіх словах старшыня гарадской рады таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны А. М. Пяткевіч, член гарадской філіі БСДГ М. С. Патрэба, член Цэнтральнай рады БСДГ М. А. Ткачоў і іншыя прамоўцы.

— Нядаўна наша рэспубліка стала самастойнай дзяржавай,— сказаў у сваім выступленні Міхась Аляксандравіч Ткачоў.— І калі, як не сёння, ёсць цудоўная магчымасць прыкласці свой розум, свой талент, павесці за сабой людзей. Гэта будзе галоўнай задачай інтэлігенцыі. Трэба аб'ядноўвацца, забыўшыся нават на нейкія крыўды і непаразуменні. Рэаліі сённяшняга дня дазваляюць нам, аддаўшы даніну таму перыяду, калі на нашай зямлі панавалі матывы жальбы, плачу, безвыходнасці лёсу, паглядзець больш весялей у будучыню і нават на сённяшні дзень. Так, у нас шмат праблем. І ўсе гэтыя праблемы трэба вырашаць разам. Нельга адрываць праблему культуры, мовы ад праблемы эканомікі. На сённяшні дзень эканамічная сітуацыя на Беларусі не найгоршая. У нашай рэспубліцы самы высокакваліфікаваны ў Саюзе рабочы клас, у нашай зямлі мноства карысных выкапняў (нафта, жалеза, нават уранавыя руды), мы з'яўляемся адным з галоўных пастаўшчыкоў лёну. Дрэнна з харчаваннем, але калі разгледзець наш экспарт, то мы убачым, што Беларусь корміць 24 вобласці РСФСР. Маскву, Санкт-Пецярбург, Балтыйскі і Паўночны флоты. Значыць не такая ўжо занядбаная наша сельскагаспадарчая вытворчасць. Шмат невыкарыстаных магчымасцяў рэгіёнаў рэспублікі, не бярэцца на ўлік экалагічная чысціня і вялікія патэнцыі Віцебшчыны для арганізацыі адпачынку жыхароў Беларусі.

Даўно ўжо сказана, што кожная дзяржава абапіраецца на дзве важнейшыя апоры: адукацыю і медыцыну. Медыцына сведчыць аб фізічным здароўі народа. Адукацыя — аб яго духоўным стане. Патрэбна новая школа, у якой будзе стварацца новы чалавек. Але ці будзе ў нас такая школа — на гэтае пытанне павінна адказаць наша інтэлігэнцыя, ад якой у першую чаргу залежыць вырашэнне гэтай праблемы. Трэба падняць на больш высокі ўзровень інстытуты ўдасканалення настаўнікаў, ствараць новыя метадычныя дапаможнікі, аб'ядноўвацца ў творчыя калектывы, распрацоўваць пэўныя аспекты гісторыі і культуры Беларусі, разглядаць нават эканамічныя пытанні.

Прафесар Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта Барыс Самуілавіч Клейн адзначыў, што сапраўдная незалежнасць патрабуе прарыву інфармацыйнай блакады, у якой знаходзіцца ўсё насельніцтва рэспублікі. Людзі не ведаюць, што, дзе, як, калі і колькі прадукцыі выпускаюць прадпрыемствы рэспублікі. Няма аналізу становішча, няма аб'ектыўнай карціны нашага існавання. А народ, які знаходзіцца ў цемры, у якога няма арыентацыі, ён не ведае, як яму планаваць сваё жыццё, якую праграму падтрымліваць. Таму без прарыва інфармацыйнай блакады (а справа гэта таксама ў першую чаргу інтэлігенцыі) мы не можам рухацца наперад і не можам чакаць ад народа, каб ён выказаў сваю пазіцыю больш рашуча. Другая праблема — гэта апатыя народа. Яна вынікае з таго, што ні ў кіраўніцтва рэспублікі, ні ў апазіцыі няма канкрэтных дзейсных праграм выхаду з эканамічнага крызісу. Людзей ужо нельга зацікавіць толькі мовай або культурай. Перш за ўсё іх цікавіць праблема паўсядзённага жыцця, паляпшэння быту. А гэтага народ не бачыць. І яшчэ адзін аспект — гэта недаацэнка такога моцнага фактара, як рэгіянальнае патрыятычнае пачуццё. Пры стварэнні эканамічных перспектыў не ўлічваюцца гістарычна складзеныя, замацаваныя асаблівасці заходніх і ўсходніх рэгіёнаў рэспублікі. Барыс Самуілавіч прапанаваў адмовіцца ад абласной структуры рэспублікі і прадугледзець два рэгіёны, і, як след, дзве рэгіянальныя эканамічныя праграмы, у якіх заходняму рэгіёну адводзіцца вытворчасць пераважна сельскагаспадарчай прадукцыі, а усходняму- прадукцыі прамысловасці.

Старшы выкладчык кафедры беларускай культуры універсітэта Таццяна Рыгораўна Маліноўская адзначыла, што мы не зможам вырашаць эканамічныя пытанні, не зможам стаць сапраўды цывілізаванай краінай, калі не адрадзім нацыянальную культуру, свядомасць нашага народа. Бо нельга адмаўляць агульначалавечыя каштоўнасці, якія і дадуць інструменты пабудовы сапраўднага грамадства.

Удзельнікі сходу закранулі шырокі дыяпазон пытанняў, якія пакладзены ў аснову зваротаў, што былі прыняты, да парламенту рэспублікі, да гродзенцаў у гарадскі Савет. Удзельнікі сходу былі аднадушны ў тым, што трэба вызваліцца ад апатыі, шчыра брацца за справу ў дзяржаўным, эканамічным, духоўным будаўніцтве нашага грамадства.

Мяркуецца і надалей склікаць такія сходы, разглядаць на іх надзённыя пытанні.

С. ЛАЎНІК.

ІНФАРМАЦЫЙНЫ КАЛЕЙДАСКОП

* * *

Набірае сілу фонд сацыяльнай абароненасці нашага універсітэта (нумар яго рахунку 100 700 714). Ён дапамагае студэнтам-сіротам, інвалідам, сямейным, якія жывуць на прыватных кватэрах, і якія трапілі ў бяду. Можа знойдуцца ў вобласці арганізацыі і прыватныя асобы, якія змогуць зрабіць уклад у гэты фонд!

* * *

Студэнты юрыдычнага факультэта ў рыначнай эканоміцы не прападуць. Тут адкрыта пасрэдніцкая фірма «Пекаб», якая фактычна з'яўляецца біржай. Праведзены ўжо трэція торгі, наладжана супрацоўніцтва з Мінскам, Вільнюсам, Калінінградам, Масквой, прыехалі бізнесмены з Германіі і Польшчы. Поспехаў вам, сябры!

* * *

Стаць студэнтамі Гродзенскага сельскагаспадарчага інстытута з будучага года атрымаюць права выпускнікі Навагрудскага саўгас-тэхнікума. Справа ў тым, што хутка ён будзе ператвораны ў каледж.

Першым крокам да гэтага стала ўвядзенне падрыхтоўкі спецыялістаў-арганізатараў сельскагаспадарчай вытворчасці з правам працы ў фермерскіх гаспадарках і арэндных калектывах.

ЛЯ ВЫТОКАЎ ПРЫГОЖАГА

Неяк вельмі мала мы пішам пра факультэт педагогікі і методыкі пачатковага навучання, як і чым жывуць там студэнты, выкладчыкі і супрацоўнікі. Я вырашыла пацікавіцца, а што ж новага на факультэце ў гэтым годзе. І даведалася, што нядаўна, а дакладней 2 верасня 1991 года, тут з'явілася новая кафедра — кафедра выяўленчага мастацтва. Так, яна створана зусім нядаўна, але аб ёй ужо ёсць што расказаць.

Я сустрэлася з загадчыкам кафедры Ляшчынскім Антонам Антонавічам. Было цікава, што ж гэта за спецыяльнасць такая, чым там займаюцца студэнты і выкладчыкі. Ну, студэнты, вядома,— вучацца, вучацца ўсяму: і працаваць, і вучыцца, а выкладчыкі — працуюць і вучаць. Тыя, хто займаецца выяўленчым мастацтвам, павінны аддаваць сябе яму цалкам, тварыць прыгожае, але... Вельмі ж шмат тут але, але пра іх гаворка будзе наперадзе.

— Антон Антонавіч, з якой мэтай стваралася новая кафедра!

— Мы ставілі перад сабой 2 асноўныя мэты. Першая — падрыхтаваць настаўнікаў выяўленчага мастацтва. Другая — выхаваць гледача, які будзе хадзіць на выставы і разбірацца ў тым, што бачыць, гледача, які адкрые людзям вочы на выяўленчае мастацтва. Трэба займацца прапагандай выяўленчага мастацтва. Зараз на кафедры працуе восем выкладчыкаў і два лабаранты.

— Скажыце, калі ласка, чым жа займаюцца на кафедры!

— Трэба адзначыць, што наша праца адрозніваецца ад працы выкладчыкаў іншых факультэтаў. Мы не пішам кандыдацкіх, мы проста працуем творча, і таму сустракаемся з неразуменнем ва універсітэце, быццам наша работа менш складаная. Каб атрымаць вучоную ступень, нам трэба працаваць творча і, зразумела,— выставы. Але ў нас моцныя кадры і цікавыя людзі, якія цалкам

(Працяг на 3 стар.).

ЗВАРОТ
сходу інтэлігенцыі г. Гродна

18.10. 91 г.

Сход прадстаўнікоў інтэлігенцыі г. Гродна лічыць выходным пунктам сённяшняга грамадскага жыцця ідэю адраджэння нацыянальнай годнасці беларускага народа як народа самастойнай незалежнай Рэспублікі Беларусь. Сход канстатуе, што працэсы дзяржаўнага будаўніцтва як у Рэспубліцы, так і ў г. Гродна праходзяць замаруджана і недастаткова эфектыўна. Ход і характар дэмакратычных пераўтварэнняў у пераважнай большасці застаецца пад кантролем відазмененых знешне, але нязмененых па сваёй сутнасці, наменклатурных структураў. Гэтыя структуры па-ранейшаму з'яўляюцца поўнымі ўладальнікамі правоў на ўсю маёмасць, сродкі вытворчасці і, натуральна, на права распараджацца даходамі, вызначаць інфраструктуры прамысловасці горада, яго эканамічнае і культурнае аблічча.

Уважаючы на практычную нязменнасць унутранага характару грамадскага развіцця, а таксама ў звязку з вымаганнямі нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь, сход звяртаецца да Гродзенскага гарадскога Савета народных дэпутатаў з наступным:

1. Прыняць рашэнне аб ... структурнай перабудове органаў кіравання горада на прынцыпах мэрыі, скасаваўшы ранейшае адміністратыўнае дзяленне.

2. Абавязаць адміністрацыю прадпрыемстваў мясцовай прамысловасці правесці ўстаноўчыя сходы з мэтай перадачы ўласнасці на сродкі вытворчасці ва ўладанне працоўных калектываў. Адкрыць прастору для прыватнай прадпрымальнай дзейнасці.

3. Рэгулярна, поўна і аб'ектыўна інфармаваць грамадскасць горада аб характары і аб'ёме выпушчанай прадукцыі, спосабах, сро...

4. Неадкладна перавесці на мову беларускай дзяржавы дзейнасць грамадскіх і культурных устаноў горада, у тым ліку тэатра, сферу гандлю, бытавых паслуг, сродкі масавай інфармацыі, транспарт. Устанавіць кантроль над аўдыёвізуальнай інфармацыяй у горадзе. Актывізаваць дзейнасць камісіі па рабоце агульнаадукацыйнай школы і выкананню Закона аб мовах у Беларусі.

5. Дамагацца, улічваючы унікальнасць і спецыфіку набыцця для г. Гродна статуса горада-помніка, дзеля чаго:

а) неадкладна ўзяць на ўлік усе помнікі архітэктуры і культуры ў горадзе, не да... размеркавання ва ўладанне некампетэнтных арганізацый ці прыватных прадпрымальнікаў;

б). у самым хуткім часе распрацаваць праграму канцэптуальнага перайменавання вуліц і памятных мясцін г. Гродна. Пры гэтым, прыярытэт мусіць быць аддадзены спрадвечным назвам і назвам, якія нясуць дзяржаўна-гістарычны змест Беларусі і Гродзеншчыны;

в). стварэнне на базе музея гісторыі рэлігіі гісторыка-асветніцкі цэнтр нацыянальнай беларускай культуры;

г). станоўча вырашыць пытанне аб вяртанні г. Гродна яго спрадвечнай назвы ...

С. А. ГАБРУСЕВІЧ

СТАНАЎЛЕННЕ НАЦЫЯНАЛЬНАГА УНІВЕРСІТЭТА

ЧАКАННІ І ЗДЗЯЙСНЕННІ

Адраджэнне беларускай мовы і культуры — справа дзяржаўная, справа ўсенародная, бо толькі гэта з´яўляецца тым падмуркам, той глебай, на якой вырасце беларуская дзяржава і адродзіцца беларускі народ. Але гаворачы аб дзяржаўным усенародным характары гэтай праблемы, трэба мець на ўвазе, што яна вырашаецца людзьмі, установамі адукацыі ці культуры, наогул гаспадарча-культурнымі адзінкамі. І таму эфектыўнае вырашэнне гэтай праблемы патрабуе пэўных прэарытэтаў. Лічу, што ў справе адраджэння роднай мовы і культуры прэарытэт мае агульнаадукацыйная і вышэйшая школа. Тут справа выглядае такім чынам. Будзе любая навучальная ўстанова Беларусі лічыць галоўнай мэтай сваёй дзейнасці адраджэнне беларускай мовы і культуры — будзе надзея на плён. І наадварот.

Калі ранжыраваць вышэйшыя навучальныя ўстановы па прынцыпу іх адказнасці за лёс нацыянальнай мовы і культуры, то на першае месца трэба будзе паставіць універсітэт. І гэта таму, што універсітэт наогул заўсёды быў і застаецца вучэбна-навуковай установай нацыянальнага маштабу. Універсітэт быў і застаецца нацыянальна ствральным фактарам. Дастаткова кінуць знешні погляд на гісторыю універсітэтаў Еўропы і нашай краіны, каб пераканацца ў гэтым. Універсітэты з вялікай гісторыі многае зведалі. Прыходзілі заваёўнікі і рабілі ва універсітэцкіх аўдыторыях канюшні, на доўгія гады зачынялі дзверы універсітэта перад народам, але заваёўнікі як заўжды адыходзілі. І тады як Сфінкс з пеплу адраджаўся універсітэт, а з ім і народам, і яго дзяржаўнасць. Таму, на мой погляд, у адраджэнні беларускай мовы і культуры нашы універсітэты маюць лёсаноснае значэнне як для дзяржавы ў цэлым, так і для сваіх рэгіёнаў у прыватнасці. Дарэчы, заначу, што менавіта універсітэты павінны даць нашаму народу людзей, якія будуць здольны адрадзіць беларускую дзяржаўнасць.

Зразумела, што сваю ролю нашы універсітэты могуць адыграць у справе нацыянальнага адраджэння толькі тады, калі яны стануць беларускімі універсітэтамі. Гаворачы ўвогуле, гэта значыць, што першачарговай мэтай з´яўляецца дасягненне таго, каб і вучэбна-выхаваўчы працэс і навука ва універсітэтах будаваліся на глебе нацыянальнай мовы і нацыянальнай культуры. Не ствараць ва універсітэтах Беларусі беларускамоўныя патокі. Гэта нонсэнс, абсурд. Ствараць беларускі універсітэт, а калі ўжо жыццё таго запатрабуе, то ствараць у беларускім універсітэце рускамоўныя, польскамоўныя, англамоўныя і г. д. патокі ці факультэты.

Гродзенскі дзяржаўны універсітэт імя Я. Купалы у выніку выканання Закона «Аб мовах у Беларускай ССР» набыў адпаведны станоўчы вопыт, якім бы хацелася падзяліцца з чытачом. Канешне, я не прэтэндую на тое, што вопыт, тыя мерапрыемствы, якія праводзяцца ва універсітэце з´яўляюцца бясспрэчнымі і ва ўсім павучальнымі. Я дзялюся гэтым вопытам з надзеяй, што адгукнуцца чытачы і выкажуць свае меркаванні, якія будуць каштоўныя для калектыву універсітэта.

Такім чынам, галоўная наша мэта— зрабіць Гродзенскі дзяржаўны універсітэт імя Я. Купалы беларускім універсітэтам. Дамагчыся таго, каб універсітэт уздзейнічаў у сэнсе адраджэння беларускай мовы і культуры на агульнаадукацыйную школу, на установы культуры вобласці і наогул Рэспублікі Беларусь. Першае, з чаго мы пачалі ў 1989 годзе — гэта ўвядзенне няпрофільнага экзамену па беларускай мове і літаратуры на ўсіх спецыяльнасцях універсітэта. Адзначу, што наш універсітэт мае 10 факультэтаў: беларускай філалогіі і культуры, філалагічны з аддзяленнямі русскай і польскай моў, гістарычны, правазнаўства, педагогікі і методыкі пачатковага навучання, матэматычны, фізічны, біялагічны, інжынерны, фізічнай культуры.

Мы рыхтуем спецыялістаў па 33 спецыяльнасцях і дадковых напрамках падрыхтоўкі. Многія ва універсітэце лічылі, што ўвядзенне непрофільнага ўступнага экзамену па беларускай мове і літаратуры не дазволіць зрабіць паўнацэнны набор студэнтаў на прыродазнаўчыя і інжынерныя спецыяльнасці. Практыка паказала, што гэтага не адбылося. Конкурс ва універсітэт, якасны паказчык склада абітурыентаў не толькі не пагоршыліся, але нават палепшыліся. Так, калі ў 1989 годзе агульны конкурс па універсітэту склаў 2,0 чалавекі на планавае месца, то ў 1990 і ў 1991 гг.— 2,4 чалавекі на месца. Сярод абітурыентаў у 1989 годзе было больш за 260 медалістаў, у 1990—410, у 1991—503. Што датычыць вынікаў пазітыўных, то яны вельмі красамоўныя. Аб гэтым сведчыць той факт, што колькасць абітурыентаў, якія ва ўмовах свабоднага выбару пісалі сачыненне па беларускай мове і літаратуры ўзрасла за 3 гады з 8 да 51%. Прычым трэба адзначыць, што абітурыенты, якія не вывучалі беларускую мову і літаратуру, не адчувалі перашкод пры паступленні ва універсітэт, яны вызваляліся рашэннем прыёмнай камісіі ад уступнага экзамена па беларускай мове і літаратуры і здавалі экзамен па рускай мове і літаратуры. Рашэннем Вучонай Рады універсітэта для студэнтаў, якія не вывучалі беларускай мовы і літаратуры ўведзены курсы па гэтых дысцыплінах у аб´ёме 300 гадзін аўдыторных заняткаў. Гэтыя курсы вывучаюцца ў I — IV семестрах. Іх вывучэнне завяршаецца экзаменам. У апошнія гады такіх студэнтаў мы маем 80 чалавек, што дае 8% ад агульнага прыёма студэнтаў дзённага навучання ў 1991 годзе.

Універсітэт дае магчымасць тым вучням 11 класса, якія маюць намер паступаць да нас, паглыбіць свае веды па роднай мове і літаратуры. Ужо многія гады ва універсітэце дзейнічае гаспадарча-разліковы факультэт давузаўскай падрыхтоўкі, на ўсіх аддзяленнях якога выкладаецца беларуская мова і літаратура. Мы маем надзею, што ўвядзенне ўступнага экзамену па беларускай мове і літаратуры станоўча адбілася на іх прэстыжы ў сярэдняй школе. Змяніліся адносіны вучняў да роднай мовы і культуры.

Другі накірунак беларусізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу — увядзенне ў вучэбныя планы усіх спецыяльнасцей беларусазнаўчых дысцыплін: беларуская мова, беларуская літаратура, беларуская культура, гісторыя Беларусі і іншыя. У гэтым напрамку мы маем даволі-такі павучальны вопыт.

Упершыню такія курсы былі ўведзены ў вучэбныя планы ўсіх спецыяльнасцей у 1989 годзе. Былі гэтыя курсы невялікія па аб´ёму, дзесьці ў межах 30—40 гадзін, галоўным чынам лекцыйных заняткаў. Вопыт некалькіх гадоў паказаў неэфектыўнасць такога падыходу. Таму з бягучага года мы рэзка павялічылі аб´ём такіх курсаў як гісторыя Беларусі і айчынная культура (да 80—100 гадзін аўдыторных заняткаў з абавязковым экзаменам ці залікам). Прычым усе рашэнні, звязаныя са змёстам, аб´ёмам, формамі заняткаў і кантролю, вырашаюць рады факультэтаў сумесна з кафедрамі гісторыі Беларусі і беларускай культуры. Апошняе дае магчымасць улічыць спецыфіку спецыяльнасцей і спецыялізацый, арганічна ўключыць нацыянальназнаўчыя дысцыпліны ў агульную праграму падрыхтоўкі спецыяліста. Што датычыць такіх курсаў як беларуская мова, беларуская літаратура, то ў аб´ёме 30—40 гадзін іх чытаць не мае сэнсу. Бо студэнтам, якія вывучалі ў сярэдняй школе беларускую мову і літаратуру, невялічкія курсы па мове і літаратуры амаль не прыбаўляюць ведаў. На мой погляд, павышэнне культуры мовы студэнтаў, веданне імі айчыннай культуры павінна ажыццяўляцца праз спецыяльныя прадметы і асобныя спецкурсы, такія як, напрыклад, «Уводзіны ў беларускую цывілізацыю», «Гісторыя роднага краю» і г. д. Зразумела, што гэта магчыма толькі ў тым выпадку, калі выкладанне спецыяльных дысцыплін вядзецца на беларускай мове. Праблема складаная. Згодна з праграмай Вучонай Рады ў нашым універсітэце планавалася перавесці ўсе дысцыпліны вучэбнага плана на беларускую мову на факультэтах беларускай філалогіі і культуры і факультэце педагогікі і методыкі пачатковага навучання ў 1990—1991 навучальным годзе. Што датычыць факультэта беларускай філалогіі і культуры, то план рэалізаваны ў азначаны тэрмін у поўным аб´ёме. На факультэце педагогікі і методыкі пачатковага навучання ў поўным аб´ёме план рэалізаваць не ўдалося.

Па праграме універсітэта да 1995 года павінны быць пераведзены на беларускую мову выкладання ўсе дысцыпліны на факультэце грамадазнаўства і гістарычным, а да 1996 года — большасць дысцыплін на фізічным, інжынерным, матэматычным, біялагічным і факультэце фізічнай культуры.

Поўны перавод вучэбна-выхаваўчага працэсу на беларускую мову выкладання ва універсітэце плануецца ажыццявіць у 1998 годзе. Ці можа быць выканана гэтая праграма? Думаю, што так. Зразумела, што для гэтага спатрэбяцца пэўныя інтэлектуальныя і фінансавыя выдаткі. Што маецца на ўвазе? Сёння мы лічым, што выкладанне той ці іншай дысцыпліны вядзецца на роднай мове, калі на ёй чытаюцца курсы лекцый, вядуцца семінарскія ці лабараторныя заняткі, студэнты забяспечаны вучэбна-метадычнай дакументацыяй (планы семінарскіх заняткаў, апісанні лабараторных работ, метадычныя указанні і г. д.). Зразумела, што прынімаць такі ўзровень за беларусіфікацыю вучэбна-выхаваўчага працэсу нельга. Гэты ўзровень павінен быць дапоўнены пераводам на беларускую мову ўсіх форм вучэбнага працэсу (курсавыя і дыпломныя работы, студэнцкая навуковая работа і г. д.). Студэнт павінен мець беларускамоўны вучэбны дапаможнік і падручнік. А апошняе патрабуе беларусізацыі і навуковай дзейнасці універсітэта.

Справа цяжкая, працаёмкая. Каб яе падняць, бачацца два шляхі, два накірункі ўсілкаў. Перш за ўсё кіраўнікоў універсітэтаў і структурных (факультэт, кафедра) падраздзяленняў. Першым з іх павінна быць мэтанакіраваная дзейнасць па стварэнню ва універсітэце і на факультэтах нацыянальных вучэбных і навучальных структур. Першым крокам у гэтым напрамку ва універсітэце было адкрыццё у ліпені 1990 года агульнауніверсітэцкай кафедры беларускай культуры. Галоўнай мэтай кафедры было выкладанне курса айчыннай культуры на ўсіх факультэтах універсітэта. Вопыт дзейнасці кафедры амаль на працягу вучэбнага года паказаў, што гэтага недастаткова, бо кафедра не мела магчымасці скласціся як вучэбна-навуковы калектыў. Пошукі шляхоў вырашэння пытання прывялі да неабходнасці адкрыцця ва універсітэце падрыхтоўкі спецыялістаў айчыннай культуры. Зыходзячы з гэтага была адкрыта спецыяльнасць беларуская мова, літаратура і культура, створаны з 1 красавіка 1991 года факультэт беларускай філалогіі і культуры, у склад якога ўвайшлі кафедры беларускай мовы, беларускай літаратуры, беларускай культуры і беларускага мовазнаўства. Усе кафедры выпускаючыя. Гэта дало магчымасць у хуткі тэрмін стварыць пры кафедры беларускай культуры навукова-даследчую лабараторыю, якая даследуе гісторыю культуры Гродзеншчыны.

Такім чынам, ва універсітэце склалася нацыянальнае вучэбна-навуковае ядро, якое слушна уплывае на агульнауніверсітэцкую атмасферу.

Дэканам факультэта беларускай філалогіі і культуры абраны член Саюза пісьменнікаў Беларусі, дацэнт І. В. Жук, а загадчыкам кафедры беларускай культуры член Саюза пісьменнікаў Беларусі, прафесар Пяткевіч А. М. Людзі таленавітыя, шчырыя прыхільнікі нацыянальнай мовы і культуры. Апошняе немалаважна, паколькі факультэт беларускай філалогіі і яго кафедры не толькі ўплываюць на псіхалагічную сітуацыю ў сэнсе станаўлення нацыянальнага універсітэта, але і вырашаюць многія практычныя пытанні. Забяспечваюць выкладчыкамі курсы беларускай мовы для выкладчыкаў і супрацоўнікаў, ажыццяўляюць перавод на беларускую мову вучэбнай і навуковай літаратуры, павышэнне кваліфікацыі настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, станоўча ўплываюць на адраджэнне нацыянальнай агульнаадукацыйнай школы ў Гродзенскай вобласці.

Другім крокам беларусізацыі універсітэта з´яўляецца стварэнне на факультэтах беларускамоўных спецыяльных кафедр. За апошнія гады такія кафедры ўзніклі на большасці факультэтах. Сярод іх — кафедра гісторыі Беларусі (загадчык — дацэнт І. П. Крэнь) на гістарычным факультэце, кафедра дыферэнцыяльных упражненняў (загадчык — дацэнт С. А. Мінюк) на матэматычным факультэце, кафедра методыкі пачатковага навучання (загадчык — дацэнт А. С. Сідарчук) на факультэце педагогікі і методыкі пачатковага навучання.

Наш вопыт беларусізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу і навуковай дзейнасці пераконвае ў тым, што гэтая праблема не можа паспяхова вырашацца без аб´яднання намаганняў трох універсітэтаў Беларусі, паколькі тут узнікае шэраг праблем, якія не могуць быць вырашаны кожным з іх паасобку. Больш таго, многія з гэтых праблем універсітэтам вырашаць паасобку не рацыянальна. Перш за ўсё гэта датычыць падрыхтоўкі беларускамоўных падручнікаў вучэбных дапаможнікаў, праграма курсаў і спецсемінараў па спецыяльным і агульнаадукацыйным навукам. Я мяркую, што універсітэты Беларусі павінны мець доўгатэрміновую праграму падрыхтоўкі беларускамоўных падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў па ўсіх спецыяльнасцях, якія ёсць у вучэбных планах спецыяльнасцей і спецыялізацый.

Спрадвеку застаецца нязменнай галоўная функцыя універсітэту — быць цэнтрам вышэйшай адукацыі і культуры, рыхтаваць спецыялістаў, якія былі б здольны палепшыць наша жыццё і наша грамадства. Але ў кожны гістарычны перыяд галоўная функцыя універсітэту набывае такія адценні, без якіх не мае права на званне універсітэту. Сёння беларускім універсітэтам зусім неабавязкова пахваляцца іх укладам у прамысловае, эканамічнае і тэхнічнае развіццё. Гэты ўклад дапаможны, ён выцякае з галоўнай функцыі універсітэту. Галоўная функцыя універсітэта сёння — адраджэнне беларускай дзяржаўнасці, мовы і культуры. Універсітэты не маюць маральнага права перадаць гэтую функцыю ні палітыкам, ні камерсантам, ні настаўнікам школы, ні дзеячу культуры.

Ці ёсць у нашых універсітэтаў для гэтага сродкі? Ці ёсць у іх для гэтага мужнасць? Ёсць адна рэч, якая можа ім дапамагчы мець і першае, і другое — гэта выратаванне народа і дзяржавы.

ЛЯ ВЫТОКАЎ ПРЫГОЖАГА

аддаюць сябе справе, а атрымліваюць за гэта мізэрную зарплату.

Гонарам для нас з 'яўляецца тое, што сярод нас працуе такі чалавек, як М. Т. Бандарчук. Яго працы закуплены Беларускім дзяржаўным мастацкім музеем. Гэта вялікае дасягненне ў вобласці выяўленчага мастацтва. Ён таксама з 'яўляецца членам Саюза мастакоў СССР. Хутка вернецца да нас В. С. Герус, які зараз знаходзіцца на вучобе ў аспірантуры ў Варшаве. Прыйдзе да нас і Г. Ф. Маслоўская, якая вучыцца ў аспірантуры ў Мінску. У асноўным у нас на кафедры працуюць выпускнікі Віцебскага педагагічнага інстытута імя Кірава. На гэтым тыдні для мяне таксама адказныя дні, я павязу сваю персанальную выставу ў Польшчу.

У нашым корпусе размешчана пастаянна дзейнічаючая экспазіцыя. Хочам арганізаваць у галоўным корпусе універсітэта выставу пленэра, які праходзіў у Гродне, але, на жаль, у нас ужо ёсць горкі вопыт такой выставы. Нашы студэнты вельмі па-рознаму адносяцца да прыгожага. З мінулай выставы, якая была арганізавана ля кабінета С. А. Габрусевіча, раптам зніклі некалькі карцін і нават кніга для прапаноў (можа студэнты забралі яе для канспектаў?). Так, культура ў нас яшчэ не на самым высокім узроўні. З дапамогай Фонда культуры мы мяркуем арганізаваць выставу ў музеі атэізму і рэлігіі. Спрабуем усё шырэй і шырэй займацца выставачнай дзейнасцю.

Вельмі добра тое, што ў нас заключаны дагавор з філіялам Познаньскага універсітэта па абмену супрацоўнікамі, выставамі. На гэтым тыдні нашы студэнты паедуць на дзесяць дзён у Польшчу. Там у іх будзе праходзіць пленэр, кіраўніком якога з 'яўляецца Бурчык Анатоль Іванавіч,

Н. Баброўская, 2 курс. «Пейзаж». Туш, пяро

цікава тое, што нашы студэнты будуць жыць на прыватных кватэрах і будуць займацца творчай дзейнасцю.

— Якія ж прадметы павінны вывучаць студэнты на працягу пяці гадоў!

— Я проста назаву іх, а хто будзе вучыцца ў нас, той зразумее, што гэта такое. І так, студэнты ў нас займаюцца: малюнкам, жывапісам, кампазіцыяй, дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам, скульптурай, асновамі пластычнай анатоміі, вывучаюць гісторыю выяўленчага мастацтва, існуюць у нас і маленькія курсы графікі, манументальнага і дэкаратыўнага мастацтва, тэхналогіі канструкцыйных матэрыялаў, якімі студэнты могуць займацца па выбару, а таксама методыкі выкладання выяўленчага мастацтва ў школе.

— Антон Антонавіч, я адчуваю, што ваш расказ нешта стрымлівае.

— Так. Стрымліваюць мой расказ і нашы планы тыя **«але»**, *пра якія я нагадваў папярэдне. У першую чаргу — гэта жабрацкая матэрыяльная база. Галоўны недахоп — гэта памяшканні, якіх у нас няма, а таксама шкло, рамы і многае іншае.*

Умовы нашай працы «палявыя». Няма дзе праводзіць індывідуальныя заняткі па прадметах. З тых 30% майстэрняў, якія павінны ў нас быць, мы маем толькі дзве — малюнка і жывапісу. Тут жа знаходзіцца гуртох графікі і лінагравюры.

Недахопы стрымліваюць і нашы планы. Мы плануем (пры нармальнай матэрыяльнай базе) адкрыць студыю выяўленчага мастацтва, куды б змаглі прыйсці студэнты з іншых факультэтаў, а таксама дзеці з горада. Вялікую работу праводзіць і ФДП. Зараз ён рыхтуе студэнтаў па малюнку — 3 групы па 25 чалавек. У гэтым навучальным годзе шмат таленавітых студэнтаў. У асноўным усе нашы студэнты прыходзяць да нас пасля школы, аднак не ўсе з іх пасля ФДП застаюцца ў нас. Многія паступаюць у іншыя мастацкія вузы.

У наступным годзе мы марым адкрыць яшчэ адну спецыяльнасць: настаўнік выяўленчага мастацтва і сусветнай і айчыннай мастацкай культуры. Мяркуем набраць не 25 чалавек у групу, а 12. Зменяцца і ўступныя экзамены. Раней былі толькі сачыненне і малюнак, а мы плануем увесці яшчэ жывапіс і кампазіцыю. Але гэта пакуль што толькі мара, таму што зноў жа ўсё ўпіраецца ў матэрыяльную базу. Мы хочам адабраць здольных, таленавітых дзяцей і знаёміць іх з усімі відамі мастацтва: тэатрам, музыкай, модай, кіно і інш.— гэта будзе агульнакультурны напрамак, дзе мы будзем імкнуцца зблізіць выяўленчае мастацтва і агульную культуру. Вельмі мала даюць у гэтым плане для культурнага развіцця школы.

Складанасць наша і ў тым, што трэба ўлічваць спецыфіку нашых заняткаў. Напрыклад, заняткі па малюнку, жывапісу ні ўсюды можна правесці. Важную ролю тут адыгрывае памяшканне, асвятленне, памеры вокнаў, час дня. А ў нас вокны маленькія, не хапае плошчы для заняткаў, дык што ж гаварыць пра час дня. Для заняткаў творчасцю даводзіцца займацца ў падвалах. Няма месца для працы і дома, бо ўсе мы разам са сваімі сем 'ямі жывём у інтэрнаце, у маленькіх пакойчыках. Вось я, напрыклад, займаюся гравюрай на метале, што называецца афорт. Тут даводзіцца карыстацца кіслотамі, а гэта, вядома, шкодзіць здароўю. Адным словам, усё ўпіраецца тут у майстэрню.

— А як абстаяць справы са студэнтамі! Мабыць, на вашай кафедры яны іншыя, цікавыя, здольныя!

— Я не хачу рабіць з нашых студэнтаў выключэння, таму што ўсюды яны розныя, іх нельга падвесці да аднолькавай ацэнкі. Ёсць цікавыя, старанныя, таленавітыя, а ёсць і гультаі і прагульшчыкі. На працягу семестра студэнты працуюць, твораць нешта сваё, выконваюць нашы заданні, а ў канцы семестра ствараецца камісія з 3—4 выкладчыкаў, якая ацэньвае іх работы. І вось прагульшчыкам, якія прапускалі заняткі, тут даводзіцца папацець. Для студэнтаў (і гэта вельмі адчувальна) не хапае гадзін па спецыяльнасці. Зараз у нас па плану толькі 2 гадзіны ў тыдзень адводзіцца на спецыяльнасць. Гэта мізэрная колькасць дазваляе студэнтам толькі не забыць, не развучыцца як трымаць аловак ці пяро ў руцэ. Праблемы нашага вучэбнага плану — гэта зноў жа матэрыяльная база і гадзіны. Тую новую спецыяльнасць, якую мы хочам увесці, будуць забяспечваць іншыя кафедры. Мы возьмем толькі выяўленчае мастацтва, паспрабуем увесці больш гадзін.

У гэтым годзе мы паспрабавалі крыху разгрузіць студэнтаў, бо калі ўсяго шмат, то арымліваецца, што толку няма нідзе, проста апускаюцца рукі, няма часу нават схадзіць у бібліятэку. Заняткі ў нас праводзяцца ў дзве змены, але нават і ў дзве змены мы не можам праводзіць усе заняткі, не хапае майстэрняў і дзённага святла. Уявіце сабе, што вы напісалі карціну ў падвале пры штучным асвятленні, а калі вынеслі яе на дзённы свет — што з ёй сталася? Яна глядзіцца зусім па-іншаму, стала не такой, якую вы жадалі напісаць. Таму нашы студэнты шукаюць сябе ў іншых месцах.

Старэйшыя курсы ўжо працуюць у школе, выкладаюць выяўленчае мастацтва. І вось тут сустракаюцца яны з неразуменнем з боку настаўнікаў. Яны пачынаюць нашых студэнтаў перавучваць па-свойму. Таму, на жаль, таленавітыя студэнты проста баяцца пачатковых класаў, дзе іх прадмет звычайна лічыцца дадатковым, адным сярод іншых. Матэматыка і мастацтва — гэта ж зусім розныя рэчы. Матэматыка сваімі падлікамі проста замінае мастацтву, трэба не лічыць, а мысліць творча!

У мінулым годзе нашы студэнты вялі заняткі ў нядзельнай школе, дзе займаюцца дзеці з горада.

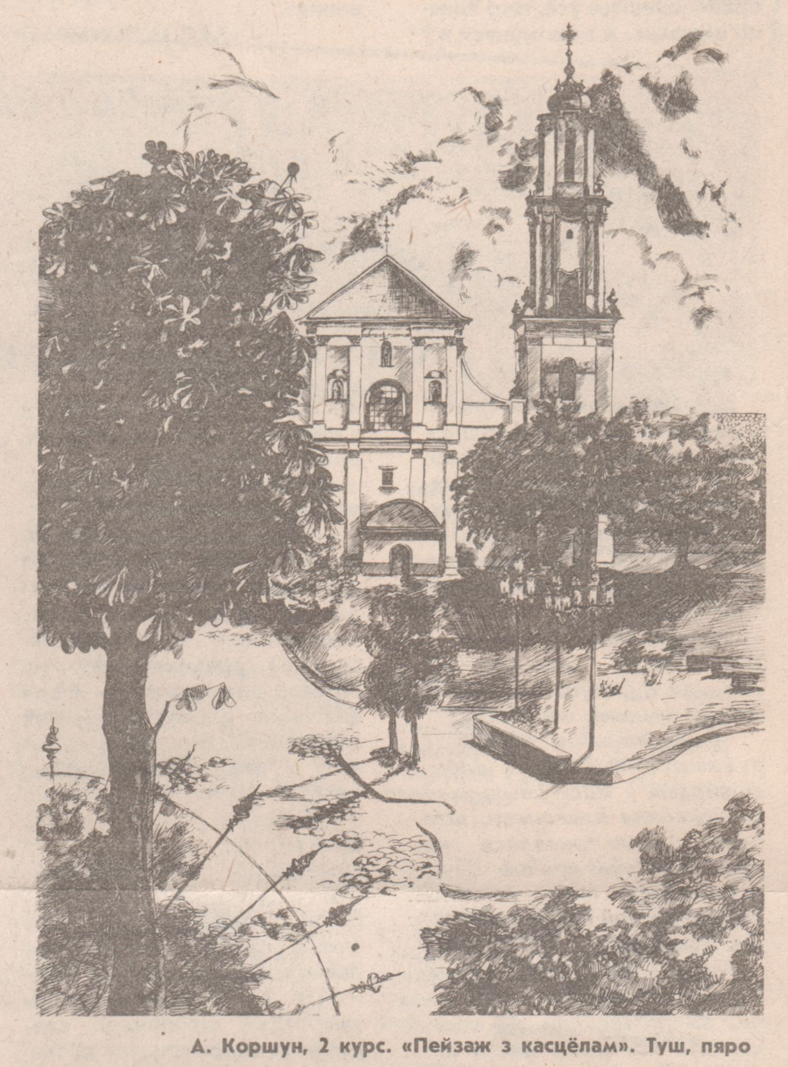

А. Коршун, 2 курс. «Пейзаж з касцёлам». Туш, пяро

Як бачыце, у нас вельмі шмат планаў, задумак, але нам пакуль што цяжка. Да слоў Антона Антонавіча далучыўся і Анатоль Іванавіч Бурчык. Яны выказалі такое пажаданне: «Усіх, каго цікавіць мастацтва і каго хвалюе культура, мы запрашаем да нас, а таксама не адмовіліся б і ад спонсараў, якіх нам вельмі не хапае».

Г. КАМЕНЕВА.

В. КАРАНЕЎСКАЯ

ГРАМАДСТВА ПАТЭНЦЫЯЛЬНЫХ САМАГУБЦАЎ

Частка 1

I.

Над праблемамі моладзі тысячы гадоў б 'юцца розумы ўсіх часоў і народаў, але... Не, не падумайце, што праца іх зусім безвыніковая, толькі кожны раз пры сутыкненні, а тым больш пры больш блізкім знаёмстве, з Юнацтвам, яно паўстае ў самым нечаканым выглядзе, які хавае для дапытлівага шырокага розуму маленькае адрыццё. Кожны наш дзень — гэта спроба разабрацца ў сабе, сваіх сябрах і непрыяцелях. Навукі, якія павінны дапамагаць моладзі ў зносінах, ва «ўкараненні» ў новае асяроддзе доўгі час не былі здольныя гэта рабіць. Крызіс, які пачаўся ў выніку нарастаўшага ў канцы 70-х пачатку 80-х адчування сацыяльнага дыскамфорта сярод самай дынамічнай, энергічнай і, у той жа час, самай неабароненай часткі насельніцтва (калі грамадства суцяшала сябе лозунгам «Молодым везде у нас дорога») не толькі ўзбударажыў грамадзян Савецкага Саюза, але і даказаў бездапаможнасць у такой сітуацыі шматлікіх арганізацый (у тым ліку піянерскай, камсамольскай) і інстытутаў. XXVII з 'езд, XIX партканферэнцыя, XX з 'езд УЛКСМ «дазволілі» думаць інакш, думаць арыгінальна і самабытна. Сімвалам гэтага новага погляду сталі такія карціны, як «Легко ли быть молодым?», «Чучело», «Соблазн» і іншыя. Але, на жаль, навуковае кола не ў поўнай меры надзелена той хуткасцю, якая ўласціва дзеячам мастацтва. І, пакуль яны «перабудоўваліся», абывацелю заставалася толькі жахацца публікацыям аб гвалце, наркаманіі, прастытуцыі і маляваць несуцяшальныя перспектывы сапсаванай цывілізацыяй моладзі.

Гэты погляд станавіўся ўсё больш распаўсюджаным, выклікаючы ў адносінах да яе не проста пісімістычныя, але, я б нават сказала, экстрэмісцкія настроі. Таму што асудзіць лягчэй за ўсё.

За апошнія гады, мяркую, мы дастаткова «откушали сливок» з жыцця савецкай моладзі. Сытыя. Пара пагаварыць сур 'ёзна. Не прэтэндуючы на аб 'ектыўную Праўду, запрашаю вас да такой размовы, якую паспрабую накіраваць зусім у іншае русла. І таму, прашу перавесці дыханне перад чытаннем наступнай часткі.

II

Жахліва, калі памірае чалавек, а яшчэ жахлівей, калі пакідае ён гэты свет не па сваёй волі, і, нарэшце, няма нічога недарэчней, чым юны самазабоец (паняцце ўзаемавыключнае ў сваёй аснове)

Чаму людзі, якія здольныя працаваць, паўнацэнна жыць вырашаюць раз і назаўсёды расквітацца з самым вялікім багаццем, якое дадзена прыродай! Ці маюць яны на гэта права? Задаючы гэта пытанне, я ні ў якім разе не спрабую пасягнуць на свабоду выбару асобы. Насупраць, цалкам за тое, што кожны вольны паступаць так, як яму спадручна. «Но Бог дарует жизнь человеку для труда в городе земном, чтобы возделывать землю, оберегать ее и готовиться к вхождению в Божий Град*» (пастар Аляксей Бычкоў). І, значыць, грамадства, якое траціць аднаго за другім сваіх грамадзян, не можа стаяць на абочыне гэтай жахлівай праблемы. Між іншым, раней гэта нават і не лічылася праблемай. На самагубства (suicidum») як сацыяльную праблему ў нашай краіне закрывалі вочы, прыпісваючы яе выключна «загніваючаму» капіталістычнаму грамадству, надзяляючы страшнай, «фатальнай» характарыстыкай «невырашальная», прыводзячы ў доказ няўхільны рост самагубстваў (...), прычынай якіх з 'яўляюцца сацыяльна-эканамічныя прычыны, такія, як галеча, безрабоціца, расавая дыскрымінацыя або (як у Даніі, Швецыі, Швейцарыі, дзе гэтыя з 'явы не характэрныя) адсутнасць шырокіх грамадскіх інтарэсаў, крызіс буржуазнай ідэалогіі, культуры, маральнага апусташэння** ў СССР існуе як перажытак капіталізму. Калі такое азначэнне задавальняла медыкаў, то што можна гаварыць аб «шырокай грамадскасці», якая затуманена падобнымі азначэннямі.

Між тым, толькі ў Беларусі ў 1989 годзе ад гэтага самага «перажытку капіталізму» памерла 2210 чалавек (параўнайце, ад забойстваў — 692), з іх на 100 тыс. чалавек у 4,3 выпадках памёршыя былі маладзей 20 гадоў, у 69,7— ад 20 да 29***. Адмахнуцца ад гэтых лічбаў, як было ў «былыя добрыя часы» нялёгка. Стэрэатып, быццам адзінай прычынай самагубстваў з 'яўляюцца псіхічныя захворванні, зараз актыўна знішчаецца. Але стэрэатып на тое і стэрэатып, каб яшчэ доўга нагадваць пра сябе.

Таму, лагічна будзе дадаць, што я заклікаю вас (тых, каму не надакучыў мой стыль) прыняць удзел у барацьбе з чарговым стэрэатыпам. Для мяне будзе дастаткова, калі гэта барацьба так і не выйдзе за межы вашай душы. Няхай яна будзе маленькай і абмежаванай. Але няхай яна будзе!

(Працяг будзе)

*Бычкоў А. Не убей кающегося! // Родина № 4—1990, с. 27.

**Вяликая медыцынская энцыклапедыя, 2-е выданне, М., 1963 г, т. 29.

***7 дней.— 1990 — № 29.

Гаспадынька

Прывітанне Вам, дарагія сябры! Вось і сустрэліся мы з Вамі зноў. Сёння ў мяне да Вас цікавая прапанова. Вельмі многія з Вас, безумоўна, добра гатуюць абеды, сняданкі ды вячэры, многія з Вас ведаюць вельмі шмат цікавых рэцэптаў ды і многага іншага, што б зацікавіла сяброў «Гаспадынькі». Калі ласка, заходзьце да мяне, прапаноўвайце ўсё, што лічыце цікавым. А знаходжуся я ў рэдакцыі, у галоўным корпусе, на чацвёртым паверсе ў пакоі № 404. Шчыра запрашаю Вас і чакаю ў госці! А зараз я хачу пазнаёміць Вас з маёй сяброўкай, газетай Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна. Сёння яна прапануе нам артыкул «Застолле з «неапазнанымі аб´ектамі», або Яшчэ раз пра навуку харчавання».

«ГАСПАДЫНЬКА».

Застолле з «неапазнанымі абектамі», або Яшчэ раз пра навуку харчавання

Прапануючы вам вытрымкі з апублікаванага ў французскім часопісе «Пуэн» інтэрв´ю з супрацоўнікам Нацыянальнага цэнтра сацыялагічных даследаванняў Клодам ФІШЛЕРАМ, мы разумеем, што ў заходніх гурманаў свае праблемы. Аднак сёе-тое з «рацыянальнага зерня» ў меркаваннях французскага сацыёлага ўпаўне можа прыжыцца і на нашай глебе.

— Традыцыйны біфштэкс з салатай выйшаў з моды, французы ў масе адышлі ад спажывання ялавічыны, што нават адлюстравалася на жывёлагадоўлі краіны. Ці не тлумачыцца гэта, на ваш погляд, зніжэннем спажывецкай здольнасці?

— Не. Тут прагладваецца глыбокая перамена ў адносінах да харчавання. Ад кольваснага падыходу людзі перайшлі да якаснага, ад боязі недаядання — да асцярогі харчавацца няправільна. На працягу многіх дзесяцігоддзяў спажыванне мяса расло разам з узроўнем жыцця, яго нават можна было разглядаць як пэўнага роду барометр эканамічнага росту. Зараз гэта ўжо не так.

— Ці датычыць гэта толькі мяса?

— Спажыванне мяса стала зніжацца — у параўнанні, напрыклад, са спажываннем хлеба — адносна позна. У канцы XIX стагоддзя кожны чалавек ужываў у сярэднім 811 грамаў хлеба ў дзень. Зараз — толькі 170 грамаў.

— Чаму!

— На працягу многіх стагоддзяў хлеб з´яўляўся базавым прадуктам. Не з´еў хлеба — нібыта і не сыты. Без хлеба ўзнікала адчуванне недаядання. Зараз ён разглядаецца як дапаўненне, гэта значыць стаў адным з відаў харчавання сярод многіх. Адносіны да ежы эвалюцыяніруюць разам з грамадствам. Раней людзі «зараблялі сабе на хлеб». Пазней узнік выраз «зарабляць свой кавалак мяса». Магчыма, хутка стануць гаварыць: «зарабляць свой паштэт з крабаў». Мы канстатуем пераразмеркаванне харчовых ролей і змяненне значэння, якое надаецца прадуктам.

— Ці быў адыход ад мяса рэзкім і нечаканым!

— Ён адбыўся паступова. У 50-х — 70-х гадах урачы прапісвалі біфштэкс як сродак ад сардэчна-сасудзістых захворванняў. Мяса здавалася тады гарантыяй здароўя, стравай для мужчын — і для фізічнага работніка, і для спартсмена. Перамена адбылася ў два этапы. Спачатку ўзнікла думка, што мяса не з´яўляецца неабходным. Зразумела, шкодным яго яшчэ не называлі, але ранейшая думка ўжо змянілася. Зараз «пажадлівасць» усё больш выцясняецца вегетарыянствам. Мы яшчэ не зраўняліся са Злучанымі Штатамі, дзе стварaецца сапраўдная непрыязнасць да мяса. Там у некаторых рэстаранах заказаць біфштэкс амаль гэтак жа недарэчы, як выкурыць у грамадскіх месцах пачак цыгарэт. І гэта яшчэ мякка сказана...

— Ці ёсць іншыя прычыны для змянення «харчовага статута» мяса!

— Мяса — прадукт жывёлагадоўлі, а нашы адносіны да жывёл істотна змяніліся. Дарвін, этолаг — напрыклад, Конрад Лоранц — навучылі нас бачыць сувязь паміж жывёлінамі і чалавекам. Жывёлы «ачалавечыліся». У іх ёсць грамадства, паводзіны, культура, яны хіба толькі што не гавораць.

— Як жа выходзіць са становішча «чалавек усёядны»!

— З дапамогай кулінарыі. Гэта спосаб падаць новае пад «знаёмым соусам». Кулінарыя здольна таксама змяніць манатоннае харчаванне, ствараючы ўражанне разнастайнасці. Ні адно грамадства не ўжывае ўсяго, што з´яўляецца ў яго акружэнні патэнцыяльна прыдатным да ежы. Але ж віды, што лічацца невядомымі, неабавязкова біялагічна таксічныя. Мы не ядзім насякомых, таму што ў нашым грамадстве яны з´яўляюцца прадметам агіды. Панцыр тут ні пры чым — аплятаем жа мы ракападобных... А на самой справе пратэін насякомых амаль нічым не адрозніваецца ад ялавічыны.

На думку некаторых антрапалагаў, харчовыя табу распаўсюджваюцца на жывёл, якія дрэнна ўпісваюцца ў класіфікацыю. Напрыклад, у некаторых грамадствах непрыгоднымі да ежы лічацца лятучыя мышы — яны пакрыты поўсцю, у той час як усе лятаючыя маюць пер´е; вугры — плаваюць, але не маюць лускі, як рыбы; змеі — перасоўваюцца па сушы без ног.

— У адрозненне ад велізарнай большасці насельніцтва свету, у Францыі няма праблем з недахопам харчавання. Тым не менш ніколі не гаварылі так многа тут пра кухню, пра харчаванне. Што ж адбываецца!

— З пачатку 60-х гадоў гандаль прадстаўляе пакупніку шырокі асартымент прадуктаў. Патрэбна рабіць выбар. Чым менш упэўнена адчувае чалавек сябе ля паліцы, тым больш вакол жадаючых даваць — або прадаваць — яму парады. Прычым часта супярэчлівыя. І гэта натуральна: развіццё харчовай прамысловасці прывяло да таго, што мы не маем дакладнага ўяўлення аб тым, што ядзім. «Ці ведем мы, што ядзім!» — пад такім загалоўкам часопісы 70-х гадоў разглядалі праблему фарбавальнікаў, дабавак і г. д. Мы відавочна ўсё больш і больш ужываем «неапазнаных ядомых аб´ектаў».

— У харчовым хаосе ўзнікае і боязь распаўнець. Але ж так было не заўсёды...

— Зусім да нядаўняга часу паўната ўспрымалася як прыкмета добрага здароўя! Лічылася, што ў такога арганізму ёсць рэзервы. Пазней амерыканскія страхавыя кампаніі ўзяліся за пошукі індыкатара пры аналізе «рызыкі» ў страхаванні жыцця, устанавілі карэляцыю паміж вагой і смяротнасцю і вырашылі, што адно залежыць ад другога. Яны стварылі табліцы ідэальнай вагі ў залежнасці ад росту. Пазней медыкі гэтыя табліцы шырока крытыкавалі і ўносілі ў іх папраўкі. Але, як бы там ні было, паўнату ўжо ніхто не разглядае як рахунак у надзейным банку. Наадварот, гэта нешта непатрэбнае, нават шкоднае. А паколькі за любымі разважаннямі аб харчаванні стаіць заўсёды маральнае меркаванне, гігіеніст аказваецца перш за ўсё маралістам. Вось і лічыцца, што таўсцяк есць больш, чым выпадае на яго долю...

— А жанчыны!

— У 60-х гадах адмоўныя адносіны да паўнаты, быўшыя да гэтага справай мужчын, перакінуліся і на жанчын. У імя здароўя яны селі на дыету. Аднак эвалюцыя дала жаночаму арганізму здольнасць назапашваць тлушч, каб павысіць здольнасць да зачацця. Так, згодна з нядаўнімі даследаваннямі, першая менструацыя пачынаецца ў дзяўчат толькі тады, калі ўтрыманне тлушчу ў іх арганізме дасягае 22 працэнтаў. У час масавага голаду менструацыя ў жанчын спыняецца, зніжаецца здольнасць да зачацця.

Эвалюцыя нораваў прывяла, аднак, да таго, што сённяшняя жанчына не столькі аднаўляе чалавечы род, колькі што-небудзь вырабляе. Таму нашых сяброўак хвалюе не столькі ўласнае здароўе, колькі знешні выгляд. Я сказаў бы нават, што яны гатовы дзеля адпаведнасці моднаму зараз юнацкаму вобліку паставіць сваё здароўе пад пагрозу. У модзе не класічныя формы, а вытанчанасць. Дыеталогія зблізіцца па ролі з касметалогіяй. На гэтым і грунтуецца, напрыклад, мода на абястлушчаныя прадукты. Заклікі ды ўжывання меншай колькасці тлушчу прыводзяць да небяспечных відаў дыеты, якія часам выклікаюць поўнае знясіленне.

— У харчаванні часам бачаць прычыну і такіх «хвароб веку», як анкалагічныя і сардэчна-сасудзістыя...

— Усе лічаць, што быць поўным і есць тлустую ежу шкодна для здароўя. Іншымі словамі, што чалавек уласнымі зубамі рые сабе магілу. Як толькі мы пачынаем шукаць тлумачэнне якому-небудзь злу, першае, што прыходзіць у галаву,— харчаванне. Не пазбеглі гэтага і ўрачы. Замест таго, каб разглядаць усе магчымыя карэляцыі паміж тлушчам, халестэрынам і сардэчна-сасудзістымі захворваннямі, паміж харчаваннем і ракам. Такія, напрыклад, справы з карэляцыяй паміж харчаваннем, багатым тлушчам і бедным валокнамі, і ракам. Яна існуе, але прычынная сувязь фармальна не даказана. Сцвярджаць наяўнасць такой сувязі, гэта ўсё роўна, што заяўляць, быццам у Нью-Йёрку, горадзе небаскробаў, жанчыны менавіта таму носяць больш мініспадніц, чым на Сярэднім Захадзе.

— Дык усё ж звязаны гэтыя «хваробы цывілізацыі» з тыпам харчавання ці не!

— Часкова так. Але харчаванне досыта падвяргае перш за ўсё рызыцы дажыць да старасці. А чым больш мы жывём, тым больш у нас шанцаў і атрымаць сардэчна-сасудзістае ці анкалагічнае захворванне. Таму што, як правіла, такія хваробы праяўляюцца не ў 25—30 гадоў. Самым небяспечным для здароўя сучаснага «чалавека ўсёяднага» з´яўляецца і павелічэнне працягласці яго жыцця.

ПАРАДЫ НА ЎСЯКІ ВЫПАДАК

Звярніце ўвагу, якую ваду з вадаправода вы п´еце. Сваім хларыраваным саставам яна псуе вам стрававальную сістэму — нездарма ў ЗША ў 1976 годзе хларыраванне вады было забаронена.

Спосаб ачысткі вады ад прымесей можа засвоіць кожны.

Зімой на балкон (або ў маразілаўку халадзільніка) пастаўце алюміневыя бітончыкі, а можна і пачкі з-пад малака ці кефіра, і за 4-5 гадзін атрымаеце ў іх першы лёд (1-3 мм) — яго трэба выкінуць. Калі ён прымёрз да сценак посуду, то проста пераліце ваду ў іншы посуд, а лёд растапіце пад струменем вадаправоднай вады і наліце ў той жа посуд. Ваду, якая засталася, патрымайце на марозе 12-16 гадзін і прасачыце, каб другі лёд займаў адну трэць або палову аб´ёму першапачатковай вады. Гэта будзе ўжо чысты лёд. Калі вы яго растопіце, то атрымаеце талую ваду. А ваду, якая не замерзла і засталася ў посудзе, трэба выліць, таму што яна хімічна забруджаная.

Атрыманы лёд крышку апаласніце халоднай вадой з вадаправоднага крана. Вось гэта талая вада прыдатна для мыцця твару, апаласквання валасоў, каб яны былі шаўкавістымі, а галоўнае выкарыстоўваць для чаю і прыгатавання стравы. Гэта вада дапаможа вам умацаваць імунную сістэму.

* * *

Перш чым скарыстаць мыла, пакладзіце яго на дзень-другі на батарэю атаплення або на печ — тады яно дасць удвая больш шумы.

* * *

Сляды ад адэкалона і духоў на светлай тканіне можна вывесці гліцэрынам, нагрэтым да 50-60° С, або спіртам.

* * *

Хутка і лёгка ачысціць зубныя шчоткі можна, апусціўшы іх на некалькі хвілін у халодную ваду, у якую дабаўлена адна чайная лыжка нашатырнага спірту.

* * *

Затупленыя нажніцы зноў стануць вострымі, калі імі разрэзаць некалькі разоў наждачную бумагу.

* * *

Пазбавіцца ад следу мокрай шклянкі на мэблі можна, калі пацерці яго ядром грэцкага арэха. Пачакайце, пакуль арэхавае масла ўпітаецца ў дрэва, і сухой анучкай адпаліруйце паверхню.

* * *

Калі вы бярэце ў дарогу вараную або смажаную страву, то абярніце яе ў анучку, змочаную ў сталовым воцаце з невялікай колькасцю вады. Страва не сапсуецца двое сутак.

* * *

Для таго, каб старыя шпалеры лёгка адыходзілі ад сцен, іх неабходна спачатку змачыць цёплай вадой або папрасаваць гарачым (але не ўключаным у сетку!) прасам праз мокрую анучку.

* * *

Калі ў шнуркоў ад абутку адляцелі наканечнікі — абматайце кончыкі шнуркоў ніткай і памакніце ў лак для ногцяў, дайце высахнуць.

Наш адрас: 230023, г. Гродна, вул. Ажэшкі, 22, пакой 404, тэл. 44-72-97

Газета выходзіць штодыднёва. Аб´ём газеты — адзін друкаваны аркуш

Газета надрукавана афсетным спосабам у Гродзенскай абласной узбуйненай друкарні г. Гродна, вул. Паліграфістаў, 4. Падпісана ў друк у 15.00.

наклад: 2000 Зак. 5967

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: САВЕТ УНІВЕРСІТЭТА, ПРАФКАМ СУПРАЦОЎНІКАЎ, ПРАФКАМ СТУДЭНТАЎ, КАМІТЭТ КАМСАМОЛА.

РЭДАКТАР С. М. ЛАЎНІК